

ISTORIA BUNICULUI DEPORTAT – UN TRECUT CE NE APARTINE ȘI NU POATE FI DAT UITĂRII

The history of the deported grandfather – a past that belongs to us and cannot be forgotten

Tincuța EFROS

Masterand, Universitatea Tehnică a Moldovei
Master's student, Technical University of Moldova
E-mail: efrostincuta1999@gmail.com

CZU:94(478)

10.5281/zenodo.7129164

Summary. Oral history offers more opportunities to study the material and cultural life of our people. In this context, the discussions with the eyewitnesses of the events, the interviews, the narratives from the direct actors of the events have a special weight. The article is a dedication to my grandfather, who along with thousands of Bessarabians, tasted the bitterness of deportations during the Soviet period.

Keywords: deportation, oral history, grandfather, witness, event, culture, tradition

Argument. Istoria orală oferă mai multe oportunități de studiere a vieții materiale și culturale a poporului nostru. În acest context, discuțiile cu martorii oculari ai evenimentelor, interviurile realizate, narațiunile de la actanții nemijlociți ai manifestărilor posedă o deosebită pondere. Articolul de față este o dedicație bunelului, cel care a avut nenorocul, alături de miile de basarabeni, să guste din amarul deportărilor departe de casa părintească. Ar fi trebuit să scriu demult despre toate acestea, dar nu prinsesem încă firul epic și am tot amânat până în ziua în care l-am văzut pe bunicul resemnat, trist și pregătit să mai parcurgă din nou acel drum al deportărilor.

Deportarea bunelului. Stăteam cu mama și bunicu la masă din bucătărie și așteptăm să fiarbă mămăliga. Bunicul a trecut mâna mare și bătătorită deasupra pulberii sățioase și a desenat șerpuitor un drum. Erau pentru mine doar niște linii. Acel drum avea însă niște puncte de oprire semnate cu litere chirilice. Deveneam curioasă și urmăream gesturile bunelului. În unele puncte zăbovea mai mult și își încrunta fruntea. Știam că fiecare literă era o mare amărăciune a bunelului, dar și a întregului neam...

Cu glas obosit bunicul și-a început istoria.

Era în anul 1949. Abia ce și-au revenit după război, foamea provocată de secetă. Recoltele se arătau ceva mai bunicele și în inima oamenilor se isca speranța la bine. Gospodarii începeau luna iulie cu recoltarea grânelor. Puține case avuse marele noroc să aibă-n gospodărie brațe puternice de bărbat, astfel copiii și adolescenții își aducea aportul fiecare pe măsura puterilor sale. Bunicul avea pe atunci 16 ani, crescuse alături de surorile Maria, Clava și Ecaterina. La 5 iulie se auzise că s-au început deportările „culacilor sau a chiaburilor”. Ce culaci erau bieții basarabeni care abia de reușise de un an să treacă de la urzică la o ciorbă unsă cu o linguriță de ulei?

Străbunicul Iosob nimerise-n lista „dușmanilor țării” ce trebuia imediat ridicat. Această veste-i năucise, îi găsise pe toți nepregătiți. În toiul nopții unii și-au ascuns bunurile la rude, alții n-au avut ce ascunde și nici ce lua cu ei, dar zorii zilei le-au adus la uși oamenii străini înarmați, dar și săteni dușmănoși pentru care o văcuță cu vițel, un car cu boi, câteva oițe erau averi nemăsurate pentru care trebuia să plătești cu ani grei de deportări.

Au încercat să scape cu fuga, s-au ascuns prin păduri și poduri străine numai că acasă rămăsese surorile și n-avea cine să le apere și susține, așa că până la urmă s-au dat prinși.

Au venit la 2 de noapte cu băți forțate la ușă un soldat înalt și un ofițer. Au deschis ușa, bunelul rămase încremenit, cele două surori izbucniră în lacrimi. Nu erau părinții acasă și nu avea

Rosca Feodosia (străbunica, ?–1976)
 Rosca Iosif (străbunelu, ?–1983)
 Rosca Ecaterina (sora bunelului)
 Rosca Alexei (bunelu 1933.05.20 – 2022)
 Foto: arhiva familiei

cine să-i apere. După o percheziție minuțioasă prin casă, în pod, beciuri, soldatul se dumerise că părinții într-adevăr nu sunt prezenți. Somnul și întunericul se transformase într-o spaimă. La amiază foamea și setea au înfruntat frica, bunelul a așezat masa: la mijloc o mămăligă și un ulcior cu vin.

Ademenit de mirosul amețitor, ofițerul se așezase la masă, înfulecase tot, servise tot vinul, iar după ce se rezemase de prag și adormise. Acele clipe de noroc l-au făcut pe bunelul să o ia pe sora Clava și s-o trimită la sora mai mare Maria, care nu locuia departe ca să stea cu băiatul ei Ion. Nu trecuse mult timp, ofițerul se trezise înfuriat, se uită cu ură la bunelul întrebându-l unde e cea de a doua fată. Copiii rămăsese o zi întreagă singuri, având doar voie să-și hrănească animalele și să le adape. După amiază ofițerul o luase pe Ecaterina în brațe, cu arma în spatele bunelului și pornise spre o încăpere la primărie, unde erau toți nenorociții. Străbunica revenise acasă, își luase puținii bani ce-i avea, o pâine coapta-n cuptor și o strecurătoare cu brânză de oiț: merinde ce-i vor prinde bine doar câteva zile.

Prin sat ceilalți se ascundeau, crezând că vine rândul lor. Rudele celor arestați căutau căi să le transmită măcar ceva alimente reținuților.

I-au suit în mașină aducându-i până la o stație de cale ferată de lângă râul Bâc. Trenul staționa în câmp gol, pentru a îmbarca reținuții fără martori. După ce i-au urcat în vagoane marfare, i-au încuiat cu lacătul să nu evadeze. Vagonul avea 4 ferestre: doua din partea stângă erau sudate cu gratii groase. Era un simplu vagon comercial din două rânduri de paturi late unde oamenii se înghesuise. În mijloc era o singură căldare cu apă, care fusese sorbită imediat. Lângă ei în spate era un domn din Budești fără soție. Omul se cunoaște în greutate. Bunicul mi-a relatat amănunțit despre bărbatul care se pare avea aceeași soartă ca toți deportații, dar se comporta diferit. Reușise să-și pună în torbă un șold de porc cu slănină și mâncă într-ascuns, când toți adormeau, ca să nu se împartă cu alții. Peste câteva zile în vagon se simțea miros de carne stricată, care ar fi putut susține câteva suflete înfometate, dar n-a făcut-o din zgârcenie.

În noaptea de 7 iulie vagonul a pornit. Fiecare om are un itinerar al vieții. Îmi văd bunicul la stația Razdelinaia care despărțea Odesa de Ucraina, unde-și pune speranța că se mai pot

Rosca Feodosia (străbunica), Rosca Iosif (străbunelu), Rosca Ecaterina (sora bunelului), Rosca Alexei (bunelu). Foto: arhiva familiei

Bunelul cu un prieten, în Siberia. Foto: arhiva familiei

întâmpla minuni. Mamei brusc i se făcuse rău, panica se aprinse. Bunelul, neștiind ce să facă, a început să bată în ușa împreună cu sora. Măinile îi erau înțepenite, orice bătaie răsunătoare însemna o încercare spre ajutor. Datorită insistenței, un soldat se apropie, mama fiind transferată într-un vagon sanitar. Copii rămăseseră singuri. Două săptămâni fără de mamă copiii mereu întrebau de ea. La toate cele necazuri, se pare ca venise și puțină bucurie. Când s-a deschis ușa vagonului, odată cu rafalele de aer proaspăt a intrat mama. Mama cu lacrimi de bucurie scoase ultima bucată de pâine din desagi și le-o împărțise lor. Noaptea a fost liniștită. Gările în care oprea trenul erau străine și neprimitoare. La Breansk găsisse o mică piață și-și cumpărase puțină pâine. Trenul se pornise la asfințit, își schimbase cursul ajungând a doua zi în orașul Harkov, Ucraina, de acolo s-au pornit pe calea ferată de sud. În Miciurinsk, prin ușa întredeschisă oamenii le întindeau de milă mâncare. Bunelul apucase un pahar cu cireșe pe care le dăduse surioarei în loc de apă. Trenul s-a pornit mai departe în orașul Saratov, nu departe de Volga, acolo tot se vindea mâncare, unde bunelul mai cumpărase ceva. Traseul a continuat în Kuibîșev, Ufa, Celiabinsk, apoi au luat-o spre Karaganda. După câteva zile au ajuns în orașul Novosibirsk, mai departe au staționat la stația Taiga, unde au stat o zi întreagă ca mai apoi să se pornească spre Krasnoiarsk. De acolo spre orașul Taișet I, Taișet II. S-au pornit peste câteva zile mai departe spre stația Novociurka, ultima stație.

Ajunși la destinație, au întâmpinat un șir de probleme. Băștinașii erau informați că vor veni la câțiva kilometri de ei oameni răi, dușmani, care le vor pricinui mari necazuri și erau instruiți să nu țină legături cu ei, dar cel mai bine, să-i evite totalmente. Barăcile erau suprapopulate, fără condiții elementare, dar cel mai insuportabil era gândul, că aici va trebui să-și petreacă viața.

Acum știu de ce nu s-au pierdut în acele pustietăți deportații basarabeni: aveau rădăcini vi-guroase de nuc, ramase-n locul de baștină, aveau speranța revederii, și, dacă uneori cădeau în disperare, se apucau de muncă, pe toate le făceau doar cu gândul că odată și odată se vor întoarce acasă.

Bunelul cu prietenii, în Siberia. Foto: arhiva familiei

Și-au făcut în câțiva ani loc de trai, pe care-l îngrijea tot cu gândul la gospodăria de acasă.

Și-au săpat o fântâna, o vară întreaga, după ziua istovitoare de lucru, au săpat-o cu toții, bătrâni și tineri, femei și copii, au săpat-o greu până au dat de o apă rece și limpede, au pietruit-o și mai greu, le-a reușit. I-au pus colac și cumpănă...

Veneau rușii și se minunau cum e o fântână adevărată. În câteva luni băștinașii le-au luat locul și-și duceau viața în casele basarabenilor. A aflat despre aceasta din scrisorile trimise de o bătrână rusoaică deportată și ea...

Mult greu a fost în primele luni când trebuia să-și câștige pâinea cea de toate zilele, mai ales că lucrările câmpului se deosebeau de cele făcute în Basarabia. Când era de secerat grâul, de treierat, totul i se dă mai ușor, dar când trecea la în, lucrul era necunoscut și poate de aceea i se părea complicat. Din în făceau ulei, fibre pentru haine. Pe toate le organiza în așa fel ca să termine lucrul mai devreme, să meargă să adune ciuperca, să prindă pește ca să-și poată hrăni familia. Colhozul în care muncea se numea „Lenin” și deseori se minunau cum de nu-și încurcau rușii socotelile, că mai fiecare al doilea colhoz era „Lenin”, concurența le fusese „Stalin”.

Întotdeauna s-au simțit străini și neajutorați în acele pustietăți de gheață. Localnicii se țineau departe de „dușmanii poporului”, orice năpastă, incendiu, boli, furturi, erau puse pe seama „veneticilor”. Trebuia în fiecare zi să le demonstreze că sunt oameni de bună calitate. Deseori le duceau lemnele de foc la temperaturi foarte joase, dar rare ori erau poftiți în casă să se încălzească, tot din pricina fricii să nu fie furați. Uneori erau luați să facă lucru prin gospodării și erau răsplățiți cu cartofi, mei pentru terci.

Le-a fost puțin mai ușor când li s-a alăturat și străbunicul, care n-a putut să stea departe de ai săi, și i-a căutat până i-a găsit. I-a trebuit câteva săptămâni să-și revină, să-și dea seama că totul va fi altfel, dar soarta-l impune pe om să vadă realitatea și să găsească soluții. Împreună mergeau la o gară unde staționau trenurile marfare și lucrau ca hamali, dar câștigurile erau foarte mici.

Sora Ecaterina mergea la școală. Îi venea foarte greu să treacă la altă limbă, dar era străduitoare. Seara când își făcea rugăciunile se mai auzea șoptind „Doamne, fă o minune și întoarce-ne acasă, că tare m-am săturat de străini!”. Mama lor plângea în toată seara, a avut multe chinuri și dureri, dar nimănui nu le păsa de niște amărâți basarabeni. Aveau mâinile rănite, sângerate când jupeau copacii și adunau clei, un fel de smoala, numită de localnici „jîvița”, care era întrebuințată în industrie. Efortul lor aproape că nu era răsplătit. Basarabeni căutau să se

descurce în orice lucru, bunicul își amintește cu plăcere cum și-a găsit o pasiune – caii, ființe nobile și înțeleghătoare.

Când zăpada se așternea de aproape 2 metri și nu se vedeau nici casele, era solicitat să lucreze în grajduri. Acolo erau închiși caii sălbatici din Mongolia. Ei trebuiau dresați, să facă lucrări agricole, să participe la tractarea carelor cu cereale, să asculte de stăpânii lor, dar acest lucru părea să fie imposibil, atunci bunicul a înțeles sensul libertății din alt aspect, o libertate dobândită prin nesupunere. Trebuia să-i înfrângă, să-i facă robii unei munci nesuferite și lucrul acesta nu i-a plăcut. Nu-i pedepsea cu biciul, nu-i pedepsea cu foamea, îi implora, îi mângâia cu țesala, se împărțea cu pâinea și îi cucerea...

Anul 1959 i-a adus atestatul de școală medie și libertatea râvnită, ce-i permitea întoarcerea la baștină, de care îl despărțea doar opt zile care au fost cele mai lungi zile din viața sa.

Doar uneori se mai întorc acele greutăți din Siberia, dezgropate de subconștient în vise de coșmar, și-i aburesc fruntea ridată a bunelului meu scump, dar liniștea-l cuprinde când se trezește-n casa copilăriei lui, pe care a cumpărat-o de la stăpânii noi, ce nu și-au bătut capul nici s-o păstreze, nici s-o jalească, când i se ruinau pereții, nici măcar s-o întoarcă stăpânului fără bani, cum o primise „de la stat”. Atunci bunelul meu își făcea semnul crucii și zice profetic:

- Nu-i pedepsi, Doamne, după faptele lor, că și așa vor umple iadul...

Recuperarea memoriei este un lucru de onoare, iar onoarea își are cuibul în noi, cei care trăim azi.

Concluzii. Astăzi, relatările de la martorii acelor vremuri sunt tot mai puține, unii nici până acum nu au povestit prin ce calvar au trecut, chiar dacă au fost reabilitați. Istoria bunelului meu, deportat la vârsta de 16 ani, se înscrie în miile de destine ale basarabenilor, fiind o atenționare mai ales pentru noi, tinerii, că trecutul nu poate fi dat uitării, iar memoria celor care au avut de suferit trebuie cinstită nu doar de sărbători, ei devenind pentru noi un model de rezistență.